

Având darul de povestitor, dar și cultul amănunțelor care țin de loc (geografie), timp (istorie), grai (limba cu specificul ei), de obiceiurile, de modul de viață și de gândire al personajelor sale, Bogdan Briscu are cunoștințe solide și aplicate de istorie militară. Autorul reușește să radiografeze cu precizie evenimentele istorice și, mai ales, cele belice, să capteze interesul cititorului de la primele pagini și să mențină acest interes viu până la ultimele pagini ale cărții. Necunoscătorii într-ale istoriei se vor entuziasma de acest adevărat roman de aventuri; cunoscătorii într-ale istoriei vor privi momentele narate de scriitor ca printr-o lupă măritoare și, prin această lectură fascinantă, vor dobândi o altă înțelegere, dinspre interior, a *Moșilor și a luptelor lor la 1848-1849*.

Anexele motivează apariția cărții într-o serie editată sub egida Institutului de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române. Ele au rostul de a îmbogăți romanul istoric cu referințe critice și științifice necesare istoricilor. Anexele conțin: 1. *Biografii istorice*; 2. *Glosar*; 3. *Bibliografie*; 4. *Lista citatelor*; 5. *Indici de nume* și 6. *Indici de locuri*. În final, Editura Argonaut redă „Cuprinsul” volumelor I-V, apărute din 2006 până acum în colecția „Biografii Istorice Transilvane”.

Cele 102 medalioane dedicate „Biografiilor istorice” îi prezintă exclusiv pe participanții la acțiunea romanului, fie ei conducători revoluționari, spirituali și naționali ai românilor, fie căpetenii militare ale moșilor. Sunt înșirate aici numele sfinte ale revoluției românești din Ardeal de la 1848-1849, dar și numele tuturor prefecților și viceprefecților, ale *centurionilor* (căpitani, conduceau 100 oameni) și *decurionilor* (caporali, comandanți de pluton) din cele 15 legiuni ale *Landsturm*-ului nostru (armata populară românească). Între acestea s-au distins: Legiunea Auraria Gemina condusă de prefectul Avram Iancu, Legiunea I Blăjana a prefectului Axente Sever, Legiunea Auraria și Saline de Turda sub comanda prefectului Simion Balint și Legiunea Crișana de Zarand având prefect pe Ioan Buteanu.

Glosarul, alcătuit de mine pe baza vocabularului romanului, are ca specific termeni rari din graiul moșesc. Mai mult decât atât, alt punct major de atracție al glosarului este explicarea unor termeni militari de epocă, ce se referă la arme și armament folosit de lăncierii lui Avram Iancu, dar și de honvezii armatei maghiare și de *cătanele împărătești* ale armatei austriece; tipuri de operațiuni și acțiuni militare; organizarea și structura armatelor regulate și neregulate participante la războiul pașoptist din Transilvania, respectiv la *luptele de gherilă* din Munții Apuseni, la campania de iarnă a colonelului Urban de retragere spre Bucovina, la asediul de patru luni al cetății fortificate de la Alba Iulia, la războiul feroce de decimare din primăvara-vara lui 1849 cu înfrângerile suferite de Hatvani și Vasvári.

Autorul (născut la 1975), de formație medic veterinar, dar nepracticant, practică, în schimb, cu pasiune istoria, publicând în „Magazin istoric” și întreprinzând numeroase cercetări istorice cu subiect militar și genealogic. Ca membru fondator al clubului de istorie militară „Asociația Datina Străbună” din Oradea (2007) și colaborator oficial al Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” din București, el aplică un soi de „arheologie experimentală”, cu scopul valorificării tradițiilor militare românești. Restaurarea și reconstituirea istorică interactivă gen *living history*, tot mai intens și mai atractiv aplicată în muzeele Europei Occidentale, constituie subiectul studiului său, *Historical Reenactments of the Romanian Military History of the Modern Age. Case Study 1848*, apărut în revista de marcă „Transylvanian Review”, Vol. XXI, No. 4, Winter, 2012, p. 51-64.

Cartea publicată acum de Bogdan Briscu constituie, cu certitudine, o premieră ce nu trebuie ratată. Îi doresc autorului să „recidiveze” și să ducă la bun sfârșit, sub forma tezei de doctorat la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca, a plănuitei sale *Istorie a Războiului Național Românesc din 1848-1849*.

Ela Cosma

Enache TUȘA, *Imaginar politic și identități colective în Dobrogea*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2011, 522 p.

La data la care Enache Tușa și-a început stagiul doctoral (2006), studiul modului în care multiplele identități colective dobrogene, circumscrise în primul rând etnic, s-au raportat la sistemul socio-politic și au generat forme ale imaginarului politic, reprezenta nu doar o provocare, ci o necesitate în ansamblul istoriografiei românești privitoare la spațiul dintre Dunăre și Marea Neagră. Cu atât mai

binevenită s-a dovedit, în acest sens, contribuția unui politolog, care a extins spectrul analizei pur istorice. Nu doar subiectul, ci și delimitarea cronologică a cercetării au reprezentat un câștig, intervalul 1850-1940 permițând surprinderea tuturor sistemelor politice implementate în Dobrogea epocii moderne: ultimele decenii ale stăpânirii turcești antamată în premodernitate, efemerele ocupații militare rusești, administrația Regatului României și efortul său modernizator.

Publicarea tezei de doctorat, cinci ani mai târziu (practic imediat după susținerea publică), se constituie într-o importantă contribuție la cunoașterea și înțelegerea istoriei Dobrogei moderne – cu precădere a aspectelor legate de relația dintre identitățile etnice colective, aflate în epoca deplinei lor efervescente, și efortul modernizator depus de autoritatea statală pe tărâm administrativ și politic. Structura cărții cuprinde zece capitole care încearcă să acopere cât mai uniform vastitatea cronologică și tematică a cercetării, completate de o bogată bibliografie, constând din peste 500 de titluri de specialitate și fonduri arhivistice.

Un prim capitol găzduiește prezentarea instrumentarului teoretic, metodologic și conceptual ce susține structura argumentativă a lucrării. Chiar dacă unele delimitări metodologice ar fi meritat o mai atentă clarificare, dezvoltată pornind de la referințe bibliografice explicit menționate (de ex. diferența dintre *analiza cantitativ-calitativă* și *analiza de conținut*), textul reușește să ofere reperele esențiale, mai ales în cazul conceptelor (*minoritate, aculturație, etnicitate, identitate socială și politică* etc.). Tot un caracter introductiv are și cel de al doilea capitol, dedicat istoriografiei problemei. Din păcate, excursul istoriografic ia o formă mai degrabă enumerativă, lipsind atât delimitarea între texte-sursă (descrierile de călătorie, rapoartele de epocă) și texte bibliografice (literatura de specialitate din ultimele decenii), cât și hermeneutica și critica izvoarelor.

Intrarea în temă se face odată cu cel de al treilea capitol (*Identitățile etno-politice dobrogene și evoluția acestora*), al cărui conținut urmărește colonizarea variilor elemente etnice în Dobrogea (turco-tătari, germani, români, bulgari, ruși-lipoveni, italieni, romei, armeni etc.). Trebuie evidențiate pe de o parte efortul de reconstituire istorică realizat de autor, în încercarea de a oferi o perspectivă cât mai bine documentată a evoluției acestui mozaic de populații, din evul mediu și până în epoca modernă, pe de altă parte, permanenta inter-relaționare dintre factorii interni și contextul internațional care au contribuit la desfășurarea colonizărilor.

Al patrulea capitol, acoperind cronologic intervalul 1829-1877, conține descrierea instituțiilor politico-administrative turcești din Dobrogea anterioare unirii cu România, analiza funcționării acestora și a urmelor pe care le-au lăsat în imaginarul colectiv al populațiilor locale. Sunt notate eforturile administrației turce de a se moderniza, situația dificilă creată de constantele conflicte militare pe teritoriul provinciei, premisele instaurării administrației românești și primele eforturi explicite de integrare (la nivel de discurs și practică). Continuarea firească este reprezentată de capitolul cinci, dedicat prezentării și analizei instituțiilor administrativ-politice românești din Dobrogea între 1878-1940. Regăsim cu această ocazie o amplă frescă a eforturilor modernizatoare desfășurate de statul român în câmp administrativ, dar și al infrastructurii, economic, al regimului agricol, educațional, sanitar etc. În cadrul acestor eforturi, un rol important l-au jucat colonizările, care au modificat structura demografică, dar au permis creșterea economică atât de necesară susținerii modernizării. Merită subliniat faptul că autorul nu omite să amintească și părțile mai puțin luminoase ale procesului de integrare, precum avantajarea coloniștilor români în dauna populației musulmane sau intervenția energică a autorităților județene acolo unde la nivel local se întâmpinau piedici din partea reprezentanților altor etnii (de exemplu bulgari).

Cel de al șaselea capitol este dedicat dinamicii sociale în arealul dobrogean și relației acesteia cu procesul politic. Punctul de plecare îl reprezintă cercetarea relațiilor sociale de bază (rudenia de sânge și alianță) la nivel intracomunitar, fiind ulterior abordate: structura socio-profesională, impactul procesului de modernizare asupra diferitelor comunități etnice și, nu în ultimul rând, poziția cazului dobrogean în raport cu paradigmele sociologiei politice din punctul de vedere al relației dezvoltare socială–modernizare. Faptul că întreaga analiză cuprinde în paralel mai multe grupuri etnice oferă o perspectivă comparată a ritmurilor de dezvoltare–modernizare și a implicațiilor identitare ale acestora. La instrumentarul și metodele antropologice se recurge și în cel de al șaptelea capitol, al cărui scop este să surprindă relația dintre cultura politică, ritualurile, simbolurile politice și diferitele tipuri de identități etnice. Autorul nu privește cultura politică doar ca pe un produs al modernității, ci încearcă să identifice urme ale sale încă din secolele

stăpânirii otomane, integrând acestui concept ansamblul manifestărilor și exprimărilor referitoare la relația autoritate politică-grup etnic. Din acest punct de vedere, situarea provinciei la granița geografică a două mari sisteme (occidental și oriental) a contribuit major, în opinia sa, la nereușita impunerii complete de către statul român a mecanismelor și regulilor de eliminare a corupției instituționale, aceasta din urmă fiind, în ultimă instanță, produsul unor *instituții naturale*, imposibil de eradicat din cauza nivelului de educație al grupului social. Dacă statul român a înregistrat un semi-eșec în impunerea unui model administrativ occidental (nu doar în Dobrogea, de altfel, ci la nivelul întregii țări), în schimb până la izbucnirea Primului Război Mondial a reușit, datorită politicii de toleranță, să își asigure fidelitatea majorității grupurilor etnice dobrogene, cu excepția notabilă, și oarecum firească, a bulgarilor.

Această reușită este intrinsec legată de procesul de aculturație desfășurat după 1878, căruia îi sunt dedicate următoarele două capitole ale cărții. Se începe prin prezentarea agenților-factori (școala și instituțiile de învățământ, justiția civilă și religioasă, instituțiile de cult, armata, administrația și chiar partidele politice), subliniindu-se contribuția decisivă a statului român la crearea unui cadru administrativ care să respecte drepturile minorităților și să promoveze toleranța – premise *sine qua non* ale aculturației. Ulterior, autorul reia în amănunt aspecte particulare ale aculturației în Dobrogea, atitudini și acțiuni ale diversilor actori politici români, neomițând nici eșecurile, dintre care cel mai sensibil a fost emigrarea masivă a populației musulmane din Dobrogea de sud, în perioada interbelică, pe fondul imposibilității statului român de a garanta siguranța personală în fața atacurilor bandelor de comitații bulgari.

Lucrarea se încheie printr-un studiu de caz dedicat colonizării aromânilor din Peninsula Balcanică în Dobrogea de sud. Începute sub semnul reunirii elementului românesc între aceleași granițe și pentru a contracara grupurile compacte de bulgari din Cadrilater, colonizările au fost în scurt timp subminate de diferențele culturale dintre noii veniți și mediul autohton, amplificate de constantele ciocniri armate cu bandele de comitații. Astfel, cedările teritoriale și evacuările de populație din anul 1940 au pus capăt unui proiect generos, dar insuficient de bine pregătit și slab gestionat, al cărui rezultat final a fost doar sporirea elementului românesc în vechile granițe ale Dobrogei.

În ansamblu, cele zece capitole ale cărții redau o imagine destul de bine încheagată a spațiului multicultural dobrogean, cu accent pe relația dintre factorul economic, tradițiile culturale, modelul politic și *forma mentis*. Concomitent, istoricul beneficiază de o lucrare de specialitate bazată pe solide informații documentare (chiar dacă nu întotdeauna preluate suficient de critic) și care poate fi privită fără rețineri ca o reușită istorie a Dobrogei de la jumătatea secolului al XIX-lea până la cel de Al Doilea Război Mondial.

Din păcate, nu poate fi trecut cu vederea faptul că aspectul și condițiile tehnice ale redactării cărții subminează parțial impresia pozitivă lăsată de conținut, responsabilitatea fiind împărțită între autor și editură. Pare a fi fost publicată, în grabă, forma finală a tezei de doctorat, lipsind o ultimă lectură post-susținere, corecturile gramaticale și de tehnoredactare aferente, precum și uniformizările necesare. Probleme precum utilizarea defectuoasă a punctuației sau formatarea greșită ale textului și fontului apar pe aproape fiecare pagină a volumului! Structura bibliografiei finale este oarecum ambiguă, mai ales ultima secțiune (*Dicționare. Enciclopedii. Arhive*) necesitând delimitarea între sursele inedite (*Arhive*) și cele edite (*Lucrări de referință*), dublată de plasarea lor înaintea celorlalte categorii bibliografice. Nu în ultimul rând, utilizarea notelor la finalul capitolelor, fără a reprezenta în sine o greșală, îngreunează sensibil raportarea critică a cititorului la sursa indicată de autor. Date fiind dimensiunile, tematica și impactul vizat al lucrării, un rezumat extins (cca. 10-15 p.) într-o limbă de circulație internațională ar fi fost nu doar binevenit, ci absolut necesar. Toate aceste minusuri, ce țin de formă și nu de fond, pot fi ușor remediate într-o viitoare reeditare, pe care valoarea conținutului ar justifica-o deplin.

Vlad Popovici

Asasinările în masă din RASSM în perioada Marii Terori. Documentele desecretizate din Arhivele MAI și SIS ale Republicii Moldova. Editori: Ion Varta, Tatiana Varta, Igorșarov. Chișinău, Editura Cartdidact, 2010, 710 p.

Cartea publicată în 2010 e parte a începutului unei serii consacrate represiunilor din prima Republică Sovietică Moldovenească, înființată în 1924. Volumul de față este o culegere a documentelor